

VU Research Portal

Het vermeende effect van de coronacrisis op de prevalentie en aard van huiselijk geweld

van Koppen, Vere; ter Weijden, C.; Harte, JM

published in

Proces : Tijdschrift voor strafrechtspleging
2021

DOI (link to publisher)

[10.5553/PROCES/016500762021100004003](https://doi.org/10.5553/PROCES/016500762021100004003)

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

Article 25fa Dutch Copyright Act

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van Koppen, V., ter Weijden, C., & Harte, JM. (2021). Het vermeende effect van de coronacrisis op de prevalentie en aard van huiselijk geweld: Een overzicht van veronderstellingen en empirische feiten. *Proces : Tijdschrift voor strafrechtspleging*, 100(4), 194-211. <https://doi.org/10.5553/PROCES/016500762021100004003>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Het vermeende effect van de coronacrisis op de prevalentie en aard van huiselijk geweld

Een overzicht van veronderstellingen en empirische feiten

Vere van Koppen, Carmen ter Weijden & Joke Harte*

1. Inleiding

Natuurrampen en tijden van crisis gaan hand in hand met een toename van huiselijk geweld. Zo is bekend dat na de orkanen Katrina (2005)¹ en Harvey (2017),² de economische crisis (2008),³ de uitbraak van ebola in West-Afrika (2013),⁴ de olieramp in de Golf van Mexico (2010), de tsunami in Sri Lanka (2004) en de aardbeving in Haïti (2010)⁵ de mensen die directe impact ondervonden van de ramp dubbel zoveel risico op huiselijk geweld liepen.⁶ Factoren die tijdens een crisissituatie bijdragen aan huiselijk geweld zijn onder andere financiële stress, werkloosheid, alcoholgebruik, sociale isolatie en een gebrek aan hulpmiddelen.⁶ Hoewel de resultaten niet eensluidend zijn, wordt verondersteld dat ook kindermishandeling toeneemt als gevolg van natuurrampen en crises.⁷

Sinds begin 2020 is er wereldwijd sprake van een crisis, de coronapandemie. Hoewel harde cijfers vooralsnog ontbreken, zijn, gezien voornoemde onderzoeken, zorgen over een toename in huiselijk geweld en kindermishandeling begrijpelijk. Door de ingrijpende maatregelen die sinds maart 2020 in vele landen zijn ingesteld om verspreiding van het coronavirus te beperken, zitten veel gezinnen gedwongen thuis. In de periodes dat de scholen zijn gesloten, wordt van ouders verwacht dat zij hun kinderen thuis onderwijzen terwijl zij vanuit huis moeten werken. Velen van hen hebben daarbij grote zorgen over de toekomst van hun baan of bedrijf.

* Dr. Vere van Koppen is universitair docent bij de afdeling Strafrecht en Criminologie, faculteit Rechtsgeleerdheid, Vrije Universiteit Amsterdam. Carmen ter Weijden is student-assistent bij de afdeling Strafrecht en Criminologie, faculteit Rechtsgeleerdheid, Vrije Universiteit Amsterdam. Prof. dr. Joke Harte is hoogleraar bij de afdeling Strafrecht en Criminologie van de Vrije Universiteit en lid van de redactie van *PROCES*.

1 A. Speed, C. Thomson & K. Richardson, 'Stay Home, Stay Safe, Save Lives? An Analysis of the Impact of COVID-19 on the Ability of Victims of Gender-based Violence to Access Justice', *The Journal of Criminal Law* 2020, 6, p. 539-572.

2 J.V. Serrata & M.G.H. Alvarado, *Understanding the impact of Hurricane Harvey on family violence survivors in Texas and those who serve them*, Austin (TX): Texas Council on Family Violence 2019.

3 C.M. Renzetti, 'Economic Stress and Domestic Violence', *Violence Against Women* 2009, 1, p. 1-10.

4 www.theconversation.com/sexual-and-gender-based-violence-during-covid-19-lessons-from-ebola-137541.

5 I. Cerna-Turoff e.a., 'Violence against children and natural disasters: A systematic review and meta-analysis of quantitative evidence', *PLOS ONE* 2019, 5, p. 1-12.

6 www.psychologytoday.com/us/blog/making-sense-chaos/202005/why-the-increase-in-domestic-violence-during-covid-19.

7 Cerna-Turoff e.a. 2019.

Verscheidende instanties waarschuwen voor een toename van huiselijk geweld. Zo dringt onder andere Unicef erop aan dat regeringen over de hele wereld concrete stappen nemen om ervoor te zorgen dat de bescherming van kinderen onderdeel is van alle coronapreventiemaatregelen,⁸ en waarschuwen de Verenigde Naties voor huiselijk geweld als schaduwepidemie.⁹ Het is van belang dat dergelijke zorgen worden geuit en dat de media hierover berichten; het maakt professionals en beleidsmakers alert.

Op het moment van dit schrijven, april 2021, is het nog steeds niet mogelijk om harde, eenduidige uitspraken te doen over de impact die de coronacrisis heeft op de aard en prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling. Uitkomsten van grootschalig onderzoek hiernaar laten vermoedelijk nog langere tijd op zich wachten. Intussen zijn de zorgen groot en moeten beleidsbeslissingen worden genomen, bijvoorbeeld over kwetsbare groepen. In dit artikel inventariseren wij op basis van nieuwsberichten en verslaggeving van wetenschappelijk onderzoek wat sinds het begin van de crisis aan informatie naar buiten is gebracht over de vermeende invloed van de coronacrisis op huiselijk geweld en kindermishandeling in het bijzonder. Daarbij wordt meegenomen wat de bron en aard is van deze informatie; de berichten variëren immers van opinies en subjectieve indrukken tot resultaten van empirisch onderzoek. Getracht wordt antwoord te geven op de vraag: Wat is op dit moment bekend over de effecten van de coronacrisis op de prevalentie en aard van huiselijk geweld? Om ervoor te zorgen dat de resultaten toepasbaar zijn op de situatie in Nederland ligt de focus op berichten en onderzoek uit westerse landen.

2. Methode

Gedurende de periode maart 2020 tot maart 2021 werden Nederlands- en Engelstalige mediaberichten over huiselijk geweld en kindermishandeling ten tijde van de coronacrisis verzameld. Via Google werden de volgende zoektermen in combinatie met 'corona', 'Covid-19' en/of 'coronacrisis' gebruikt: crisis, huiselijk geweld, kindermishandeling, verwaarlozing, partnergeweld, alcohol, alcoholverbod, maatregelen, noodnummer, apps, codewoorden, lockdown, Masker 19, Kindertelefoon, Oudertelefoon, Veilig Thuis, Onderwijsinspectie, politie, opvang, burgemeesters, Het Vergeten Kind, Jeugdbescherming, Jeugdzorg, vechtscheidingen, Meldcode Kindermishandeling, avondklok, Verenigde Naties, WHO, Domestic abuse, rise, domestic violence, rates, Europe. Vervolgens werd een selectie gemaakt en meer specifiek gezocht naar deze zoektermen in combinatie met 'huiselijk geweld' of 'kindermishandeling'. Nieuwsberichten die niet openbaar toegankelijk waren, zijn ingezien via Nexis Uni. Tot slot werden de data aangevuld met relevante wetenschappelijke onderzoeken die via Google Scholar aan de hand van dezelfde zoektermen werden gevonden. Op basis van de berichten die via de hiervoor genoemde

8 www.unicef.nl/nieuws/2020-03-24-verhoogd-risico-op-misbruik-verwaarlozing-en-uitbuiting-van-kinderen-tijdens-corona-maatregelen.

9 www.bbc.com/news/av/world-53014211.

Vere van Koppen, Carmen ter Weijden & Joke Harte

zoektermen werden verzameld, zijn verdere bronnen gevonden via doorverwijzingen, vermeldingen van onderzoek of de literatuurlijst.

In totaal heeft dit 187 nieuwsberichten en wetenschappelijke rapportages opgeleverd. Wanneer meerdere bronnen betrekking hadden op eenzelfde onderzoek of project, werd de bron met de meeste informatie behouden en werden de overige verwijderd. Ook bronnen uit niet-westerse landen zijn geëxcludeerd. De resterende 149 berichten zijn in de volgende grove categorieën ingedeeld: 103 berichten (82 over Nederland) met meningen of verwachtingen, 20 berichten (10 over Nederland) met feiten op basis van empirische gegevens, en 26 berichten over initiatieven (18 in Nederland) om de gevolgen van de crisis op huiselijk geweld te beperken. In de volgende paragraaf worden de nieuwsberichten over het vermeende effect van de coronacrisis op huiselijk geweld en kindermishandeling chronologisch besproken. De bijbehorende voetnoten geven direct toegang tot de bron. Vervolgens wordt ingezoomd op de empirische onderzoeksprojecten, met als doel informatie te geven over de wijze waarop de afgeronde of nog lopende onderzoeken zijn opgezet en wat de bevindingen zijn.

3. Resultaten: opinies en initiatieven over huiselijk geweld tijdens de crisis

3.1 Maart 2020-mei 2020

Na verontrustende berichten over een wereldwijd oprukkend virus maakt het kabinet in maart 2020 de eerste maatregelen bekend om het coronavirus te bestrijden, zoals de handen wassen, in de elleboog niezen en geen handen meer schudden. Diezelfde maand verklaart de Wereldgezondheidsorganisatie Covid-19 tot een pandemie en roepen minister-president Rutte en minister Bruins Nederlanders in een persconferentie op om thuis te blijven bij klachten, sociaal contact te mijden en thuis te werken indien mogelijk. Op 15 maart worden de maatregelen aangescherpt; nog diezelfde avond moeten horecagelegenheden en sportclubs worden gesloten, en onder druk van scholenorganisaties besluit het kabinet ook kinderdagverblijven en scholen te sluiten voor kinderen die geen ouders met een cruciaal beroep hebben. Met de oproep om anderhalve meter afstand van anderen te houden, is de intelligente lockdown een feit.

Vanaf de eerste lockdown in maart 2020 wordt in de media veelvuldig bericht dat huiselijk geweld en kindermishandeling naar verwachting zullen toenemen doordat mensen meer thuis zitten, geen uitlaatklep hebben en veel stress en spanning ervaren.¹⁰ Internationaal wordt al snel gesproken van een toename in huiselijk geweld als gevolg van de coronamaatregelen,¹¹ terwijl nog nauwelijks cijfers beschikbaar zijn.¹² In reactie op de geuite verwachtingen worden verschillende initiatieven ondernomen om de gevolgen van de crisis op huiselijk geweld te beperken,

10 www.nu.nl/coronavirus/6042849/vn-baas-waarschuwt-voor-gruwelijke-stijging-meldingen-huiselijk-geweld.html.

11 www.theguardian.com/society/2020/mar/28/lockdowns-world-rise-domestic-violence.

12 www.nos.nl/nieuwsuur/artikel/2329261-zorgen-over-huiselijk-geweld-wat-speelt-er-zich-af-achter-de-voor deur.html.

waaronder landelijke campagnes,¹³ de mogelijkheid tot het gebruik van codewoord 'Masker 19' bij de apotheek,¹⁴ en uitgebreide chatfuncties van hulporganisaties.¹⁵ In sommige landen wordt tevens een alcoholverbod¹⁶ ingevoerd.

Al vrij snel na de start van de lockdown melden onder andere de hulporganisaties Veilig Thuis, landelijk expertise- en behandelcentrum Fier en de Kindertelefoon lichte stijgingen te zien in het aantal meldingen van huiselijk geweld en kindermishandeling.¹⁷ De cijfers stijgen echter niet in de mate die aanvankelijk werd verwacht en gevreesd. Er wordt in de media gesuggereerd dat het huiselijk geweld in werkelijkheid sterker is toegenomen, maar dat het voor slachtoffers lastiger is om hulp te zoeken aangezien zij met hun belager zitten opgesloten.¹⁸ De mogelijkheid dat huiselijk geweld en kindermishandeling simpelweg niet zijn toegenomen, wordt vrijwel niet benoemd. Wel wordt hier en daar geopperd dat de toename van het aantal meldingen het gevolg is van de verbeterde app Meldcode Kindermishandeling.¹⁹ Daarnaast zijn er ook positieve geluiden: sommige gezinnen en kinderen die reeds hulpverlening ontvangen, ervaren de coronamaatregelen als positief. Ze ondervinden minder stress zonder alle thuisbezoeken van instanties en gaan thuis beter met elkaar om doordat ze op elkaar zijn aangewezen.²⁰

3.2 Juni 2020-november 2020

Nadat begin mei het basisonderwijs en de kinderopvang worden heropend, worden in juni de maatregelen verder versoepeld. Het basisonderwijs wordt volledig heropend, het openbaar vervoer gaat – inmiddels met mondkapjesplicht – weer volledig rijden en de horeca heropent de deuren. Het wordt vanaf dat moment voor iedereen met klachten mogelijk om zich te laten testen, en de Nationale Crisisstructuur wordt afgeschaald.²¹ Hoewel de pandemie in de zomermaanden minder prominent aanwezig was, wordt in enkele later gepubliceerde onderzoeken gerapporteerd dat het aantal meldingen tijdens deze maanden juist steeg omdat de slachtoffers weer meer mogelijkheden hadden om de thuissituatie te ontvluchten en hulp te zoeken.²² Na de zomermaanden neemt het aantal besmettingen weer snel toe en raken de ziekenhuizen weer vol. In oktober wordt een pakket aan nieuwe maatregelen geïntroduceerd. Zo geldt opnieuw een gedeeltelijke lockdown en blijft thuiswerken

13 www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/04/25/start-landelijke-campagne-tegen-huiselijk-geweld-in-coronacrisis.

14 www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5108391/huiselijk-geweld-apotheek-codewoord-coronavirus-quarantaine.

15 www.ad.nl/binnenland/anoniem-chatten-bij-huiselijk-geweld-extra-mogelijkheid-hard-nodig-a90bb982/.

16 www.telegraaf.nl/nieuws/84983891/alcoholverbod-sint-maarten-door-stijging-huiselijk-geweld-tijdens-lockdown; www.trouw.nl/nieuws/waarom-in-zuid-afrika-de-lockdown-gepaard-gaat-met-eten-drooglegging-en-arrestaties~beef62b8/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F.

17 www.nu.nl/coronavirus/6041686/kindertelefoon-40-procent-meer-gesprekken-over-zorgelijke-thuissituatie.html.

18 E. Kruisbergen e.a., 'De gelegenheid te baat nemen?', *Recht der Werkelijkheid* 2020, 3, p. 31-50.

19 www.noordhollandsdagblad.nl/cnt/dmf20200712_70945035?utm_source=google&utm_medium=organic.

20 www.dvhn.nl/groningen/Coronacrisis-is-ook-heilzaam-voor-jeugd-zorg-25723594.html?harvest_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F.

21 www.tijdlijn-coronavirus.nl/.

22 B. Jentsch & B. Schnok, 'Child welfare in the midst of the coronavirus pandemic – Emerging evidence from Germany', *Child abuse & neglect* 2020, 110, p. 1-11.

Vere van Koppen, Carmen ter Weijden & Joke Harte

de norm. In de weken daarna worden de maatregelen opnieuw aangescherpt en wordt de lockdown verlengd.

3.3 December 2020-maart 2021

Op 14 december wordt een harde lockdown van minstens vijf weken afgekondigd. Alle publiek toegankelijke locaties en niet-noodzakelijke winkels gaan dicht, de scholen en kinderopvang sluiten opnieuw, binnen mag niet meer worden gesport en het dringende advies is thuis niet meer dan één gast per dag te ontvangen. Het dragen van een mondkapje is inmiddels een plicht in plaats van een dringend advies en wordt uitgebreid naar alle publieke binnenruimtes. Per 23 januari wordt een avondklok ingevoerd die niemand zonder geldige reden toestaat om tussen 21.00 en 5.30 buiten te zijn. Deze maatregelen worden, met uitzondering van enkele lichte aanpassingen, zoals de heropening van de scholen, een aantal keren verlengd, waarna eind april – mede door de op stoom komende vaccinatiecampagne – de eerste voorzichtige versoepelingen volgen.

De verscherpte maatregelen leiden eind 2020 opnieuw tot veel zorgen over huiselijk geweld en kindermishandeling, waardoor het lijkt alsof het beeld van de berichtgeving zoals tijdens de eerste lockdown zich herhaalt.²³ Bovendien zitten gezinnen in deze periode meer dan tijdens de eerste lockdown in het voorjaar met elkaar binnenshuis door de kou.²⁴ Alhoewel het aantal meldingen bij Veilig Thuis in deze periode niet toeneemt, zijn de meldingen die gedaan worden wel ernstiger van aard.²⁵

4. Resultaten: onderzoeksprojecten

In totaal zijn negentien empirische wetenschappelijke projecten gevonden waarin de mogelijke invloed van de coronacrisis op de prevalentie en aard van huiselijk geweld en kindermishandeling wordt onderzocht.²⁶ In tabel 1 worden deze studies beschreven aan de hand van het land waarin het onderzoek plaatsvond, de perioden waarin data zijn verzameld, de steekproef, de onderzoeksmethode, de afhankelijke variabelen en de (voorlopige) resultaten en conclusies. Omdat er geselecteerd is op studies beschreven in het Engels of het Nederlands, zijn er relatief veel studies uit Nederland (n = 10) en Vlaanderen (n = 4). Daarnaast werden studies uitgevoerd in de Verenigde Staten (n = 4), in Canada (n = 1) en Duitsland (n = 1). Omdat de interpretatie van de resultaten van de onderzoeken afhangt van de ge-

23 www.lc.nl/friesland/Veilig-Thuis-kreeg-veel-meer-telefoontjes-over-kindermishandeling-Ja-we-zien-hier-een-verband-met-corona-26359348.html.

24 www.sa24.nl/corona-zorgt-voor-meer-spanningen-thuis/.

25 www.ad.nl/binnenland/enorme-drukke-bij-veilig-thuis-in-coronatijd-kinderen-met-slippers-op-sstraat-in-vrieskou-a8e8fa31/.

26 Naast deze negentien onderzoeken werden nog twee lopende onderzoeksprojecten gevonden waarvan nog geen (definitieve) resultaten beschikbaar zijn. Het gaat om een onderzoek naar omvang, aard en ernst van huiselijk geweld op basis van meldingen bij Veilig Thuis (NSCR) en een onderzoek naar *pre-pandemische* en *pandemische* meldingen van huiselijk geweld bij ZSM (Van Koppen e.a., Vrije Universiteit Amsterdam).

Het vermeende effect van de coronacrisis op de prevalentie en aard van huiselijk geweld

bruikte methoden en bronnen, zullen de onderzoeken hierna worden besproken aan de hand van de gebruikte methoden en bronnen.

Tabel 1 *Overzicht van empirische studies naar de invloed van de coronacrisis op de prevalentie en aard van huiselijk geweld en kindermishandeling*

Studie	Land	Periode	Steekproef	Methode	Afhankelijke variabelen(n) relevant voor huiselijk geweld	(Voorlopige) resultaten en conclusies met betrekking tot huiselijk geweld
S1: Armbruster & Klotzbücher (2020)	Duitsland	1 januari 2019 tot 10 mei 2020	677334 telefonische en 75.259 online gesprekken met de Duitse hulplijn 'TelefonSeel-sorge' (TS).	Analyse van gesprekken aan de hand van tijdlijn over verspreiding van het coronavirus en genomen maatregelen per deelstaat.	Aantal gesprekken over mentale gezondheid, huiselijk geweld, economische problemen, sociale problemen.	Lockdown leidt tot toename van gesprekken over fysiek en seksueel geweld. In deelstaten waar strengere maatregelen gelden, wordt meer contact gezocht met de hulplijn.
S2: Ashby (2020)	Verenigde Staten	2016-2020	Politieregistraties van 16 grote steden in de VS.	Criminaliteit in 2020 in afwezigheid van het virus in elke categorie gemodelleerd op basis van gegevens uit 2016-2019.	Ernstige delicten in woningen.	De geobserveerde frequentie van ernstige delicten in woningen in 2020 lag voor iedere stad binnen het betrouwbaarheidsinterval van de modelschattingen.
S3: Baron, Goldstein & Wallace (2020)	Verenigde Staten	Januari 2004-april 2020	Gegevens van de hulplijn voor kindermishandeling, economische gegevens en schooldistricten in alle 67 gemeenten in Florida.	Vergelijking van het aantal meldingen van kindermishandeling in maart en april 2020 (scholen gesloten) met dezelfde maanden in voorgaande jaren.	Aantal meldingen van kindermishandeling.	In de maanden maart en april 2020 waren er 15.000 (27%) minder meldingen van kindermishandeling.

Het vermeende effect van de coronacrisis op de prevalentie en aard van huiselijk geweld

Tabel 1 (Vervolg)

Studie	Land	Periode	Steekproef	Methode	Afhankelijke variabele(n) relevant voor huiselijk geweld	(Voorlopige) resultaten en conclusies met betrekking tot huiselijk geweld
S4: Beland e.a. (2020)	Canada	29 maart tot 3 april 2020	Steekproef van 4627 Canadese gezinnen, afkomstig uit een lopend onderzoek naar de arbeidsmarkt.	Online vragenlijst.	Spanningen binnen het gezin, huiselijk geweld, zorgen over financiën, thuiswerken en andere relevante sociaaleconomische variabelen.	Werkstatus en regelingen als thuiswerken tijdens de coronacrisis zijn volgens vrouwen niet gerelateerd aan spanningen binnen het gezin en huiselijk geweld; financiële zorgen en moeite om sociale banden te behouden wel.
S5: De Kinderombudsman (2020)	Nederland	17 april 2020 tot 30 september 2020	1602 kinderen tussen de 8 en 18 jaar; van wie er 365 niet thuis wonen of opgroeien in een problematische thuissituatie.	Bestaande online vragenlijst, aangevuld met vragen over de impact van de lockdown op het leven van kinderen en jongeren.	Gevolgen van de coronacrisis voor kinderen/jongeren; kinderrechten; situatie met betrekking tot school en vrije tijd; kwaliteit van leven.	Vergeleken met kinderen die aangeven zonder problemen op te groeien, hebben de coronamaatregelen meer impact op kinderen die in een niet-huiselijke omgeving opgroeien en in het bijzonder kinderen die bij hun ouders met ruzie en geweld opgroeien. Naar school kunnen gaan en veilig georganiseerde (buiten)activiteiten noemen kinderen als noodzakelijk om uit de onveilige thuissituatie te kunnen ontsnappen.

Tabel 1 (Vervolg)

Studie	Land	Periode	Steekproef	Methode	Afhankelijke variabelen(n) relevant voor huiselijk geweld	(Voorlopige) resultaten en conclusies met betrekking tot huiselijk geweld
S6: De Kindertelefoon (2020)	Nederland	2018-2020	Steekproef van 3455 casussen van de Kindertelefoon: 3200 chats en 255 forumtopics.	Combinatie van kwalitatief onderzoek en geautomatiseerde documentanalyse. Vergelijking van april, mei en juni 2020 met dezelfde maanden in 2018 en 2019.	Verwaarlozing, incest en (getuige zijn van) huiselijk geweld.	Substantieel meer gesprekken over de onderwerpen (getuige van) huiselijk geweld, incest en verwaarlozing gevoerd in april, mei en juni 2020. In de maanden daarna neemt de toename weer af.
S7: De Kindertelefoon (2021)	Nederland	15 maart tot en met 1 juni, en 14 december 2020 tot en met 10 januari 2021	Alle forum-, chat- en telefooncontacten tussen kinderen/jongeren en de kindertelefoon.	Combinatie van kwalitatief onderzoek en geautomatiseerde documentanalyse. Vergelijking met lockdown in het voorjaar.	Onderwerpen van gesprek.	Kinderen voerden 10% meer gesprekken over (getuige zijn van) huiselijk geweld vergeleken met de lockdown in het voorjaar. Kinderen hebben last van drukte of spanningen en ruzies thuis, die zij met hun ouder(s) hebben of die ouders onderling hebben.

Het vermeende effect van de coronacrisis op de prevalentie en aard van huiselijk geweld

Tabel 1
(Vervolg)

Studie	Land	Periode	Steekproef	Methode	Afhankelijke variabele(n) relevant voor huiselijk geweld	(Voorlopige) resultaten en conclusies met betrekking tot huiselijk geweld
S8: De Schrijver e.a. (2021)	België, Vlaanderen	13 maart tot 13 april 2020	Reeds bestaande convenience sample van 383 LGBT+ inwoners van België die 16 jaar of ouder waren op het moment van deelname.	Eerste meting in een longitudinaal cohortdesign om middels online vragenlijsten slachtofferschap gedurende de coronacrisis in kaart te brengen.	Mentale gezondheid en welzijn; verschillende typen huiselijk geweld; slachtoffers en daders; het zoeken van hulp.	Een derde van de respondenten rapporteert minstens één incident van huiselijk geweld tijdens de eerste 4-6 weken van de lockdown. In de meeste gevallen is sprake van direct slachtofferschap. Psychologisch geweld komt het vaakst voor, gevolgd door seksueel en fysiek geweld.
S9: DUO Onderwijsonderzoek & Advies (2021)	Nederland	11 en 12 januari 2021	1035 basis-schouleeërkrachten (groep 1 t/m 8).	Online vragenlijst.	Aantal kinderen dat uit beeld verdwijnt.	34% ervaart dat tijdens de tweede lockdown minder leerlingen uit beeld zijn dan tijdens de eerste lockdown.
S10: Leslie & Wilson (2020)	Verenigde Staten	Maart-mei 2020 en maart-mei 2019	Politierestraties over huiselijk geweld in 14 grote steden in de VS.	Vergelijking met meldingen in 2019.	Aard en prevalentie huiselijk geweld.	Tijdens de lockdown 7,5% meer meldingen bij de politie van huiselijk geweld, met name tijdens de eerste vijf weken. De stijging begon voordat de officiële lockdown werd ingesteld en wordt vooral gevonden binnen gezinnen met een voorgeschiedenis van huiselijk geweld.

Vere van Koppen, Carmen ter Weijden & Joke Harte

Tabel 1 (Vervolg)

Studie	Land	Periode	Steekproef	Methode	Afhankelijke variabele(n) relevant voor huiselijk geweld	(Voorlopige) resultaten en conclusies met betrekking tot huiselijk geweld
S11: Moha & Römken (2020)	Nederland	9 tot en met 17 juni 2020	Representatieve steekproef van 1167 Nederlanders in de leeftijd van 18-70 jaar.	Eerste afname van longitudinaal online vragenlijstonderzoek (Corona Impact Monitor).	Verwachtingen over en concrete waarnemingen van partnergeweld tijdens de coronaperiode.	85% verwacht dat de coronamaatregelen, specifiek de richtlijn om zo veel mogelijk thuis te blijven, tot meer partnergeweld leiden. 11% meldt partnergeweld waargenomen te hebben in hun omgeving, 7% in het eigen gezin.
S12: Pols e.a. (2020)	Nederland	15 maart tot 1 juli 2020	244 respondenten uit kwetsbare groepen.	Eenmalig interview.	Effecten van sociale afstand op kwetsbare groepen.	Ondanks de moeilijke omstandigheden tijdens de lockdown waren er geen aanwijzingen dat huiselijk geweld was toegenomen. Gezinnen bleken veerkrachtig, maar het dicht op elkaar thuis zitten zorgde in sommige gezinnen wel voor spanningen en verergering van bestaande problematiek.
S13: Ponnet e.a. (2020)	België, Vlaanderen	3 tot 17 april 2020	2889 personen uit de algemene populatie van 18 jaar of ouder.	Eenmalige online vragenlijst.	Mentaal welzijn, stress over corona, relatiestress en partnergeweld, ouderschapsstress, werk- en studiestress, financiële stress.	Respondenten zien een toename van verschillende problemen, maar niet van huiselijk geweld.

Tabel 1
(Vervolg)

Studie	Land	Periode	Steekproef	Methode	Afhankelijke variabele(n) relevant voor huiselijk geweld	(Voorlopige) resultaten en conclusies met betrekking tot huiselijk geweld
S14: Schokkenbroek e.a. (2020)	België, Vlaanderen	3 tot 17 april 2020	1491 fulltime samenwonende respondenten, afkomstig uit een conveniënce sample van 2889 personen uit de algemene populatie van 18 jaar of ouder.	Eenmalige online vragenlijst.	Verbale partneragressie; fysieke partneragressie.	Slechts 2,1% rapporteerde zelden of soms fysieke partneragressie tijdens de lockdown. Met name specifieke groepen, zoals vrouwen, studenten en mensen met weinig persoonlijke contacten, kregen te maken met verbale partneragressie gedurende de lockdown.
S15: Sharma e.a.(2020)	Verenigde Staten	15 maart-31 juli in 2017-2020	Alle patiënten (N = 776) jonger dan 19 jaar die op de eerste hulp van het kinderziekenhuis in Orange County (CHOC) terechtkwamen met letsel als gevolg van kindermishandeling.	Retrospectieve vergelijking van maart-juli 2020 met voorgaande jaren, op basis van medische dossiers van patiënten uit het kinderziekenhuis.	Prevalentie van letsel als gevolg van kindermishandeling; geregistreerde meldingen van kindermishandeling.	Significante stijging in prevalentie van letsel als gevolg van kindermishandeling en een toename in het aantal registraties van kindermishandeling in maart-juli 2020.

Tabel 1
(Vervolg)

Studie	Land	Periode	Steekproef	Methode	Afhankelijke variabele(n) relevant voor huiselijk geweld	(Voorlopige) resultaten en conclusies met betrekking tot huiselijk geweld
S16: Stekete e.a. (2020)	Nederland	2020	284 kwetsbare gezinnen die reeds deel uitmaken van onderzoek naar huiselijk geweld; 30 ouders en 9 kinderen die recent huiselijk geweld hebben ervaren en 13 hulpverleners.	Vragenlijsten en interviews vergeleken met antwoorden van januari en februari 2020 (voor de lockdown op 16 maart).	Aard en prevalentie huiselijk geweld en kindermishandeling.	Geen toename van geweld in kwetsbare gezinnen die voor de crisis al te maken hadden met huiselijk geweld en/of kindermishandeling.
S17: Van Bommel, Simons & Noteboom (2020)	Nederland	1 januari tot 30 april 2020	Representatieve steekproef (N = 1130) uit het totaal aantal unieke personen (4309) die voor het eerst de website Chat met Fier bezochten.	Op basis van codering en analyse van de chatsprekken in de steekproef is geschat hoeveel van het totaal aantal unieke personen een hulpvraag heeft.	Aard en omvang van geweld in afhankelijkheidsrelaties in Nederland.	Het geschatte aantal bezoekers met een hulpvraag steeg van 1815 (1 januari-29 februari 2020) naar 2949 (1 maart-30 april). Tijdens de crisis is er een toename te zien in bijna alle vormen van geweld in afhankelijkheidsrelaties, met name van kindermishandeling (stijging van 470 bezoekers naar 851). Aantal chats met betrekking tot partnergeweld bleef nagenoeg gelijk.

Het vermeende effect van de coronacrisis op de prevalentie en aard van huiselijk geweld

Tabel 1
(Vervolg)

Studie	Land	Periode	Steekproef	Methode	Afhankelijke variabelen(n) relevant voor huiselijk geweld	(Voorlopige) resultaten en conclusies met betrekking tot huiselijk geweld
S18: Vandeviver e.a. (2020)	België, Vlaanderen	13 tot 17 april 2020	Convenience sample van 4047 inwoners van België, 16 jaar of ouder.	Eerste meting in een longitudinaal cohortdesign om slachtofferschap gedurende de coronacrisis in kaart te brengen.	Type geweldsdelict; kenmerken slachtoffers en plegers.	Een vijfde van de deelnemers werd direct en/of indirect blootgesteld aan een vorm van geweld tijdens de eerste 4-6 weken van de lockdown-maatregelen in België.
S19: Vermeulen, Van Berkel & Alink (2020) - Universiteit Leiden	Nederland	16 maart- 16 juni in 2017 en 16 maart-16 juni 2020	444 professionals uit kinderopvang, gastouderopvang, basisonderwijs en voortgezet onderwijs.	Online vragenlijst. Vergelijking van dezelfde periode in 2017.	Schatting van aantal kinderen dat tijdens lockdown slachtoffer werd van mishandeling.	Geschat werd dat in de onderzochte periode 40.000 kinderen slachtoffer werden. Dat is significant meer dan dezelfde respondenten rapporteerden over eenzelfde periode in 2017.

In ruim de helft van de onderzoeken zijn respondenten benaderd en gevraagd naar hun eigen ervaringen, veelal middels online vragenlijsten. In S4²⁷ werd gebruikgemaakt van reeds lopend onderzoek onder een steekproef van Canadese gezinnen, dat werd uitgebreid met vragen over de coronacrisis. Volgens de respondenten verhogen financiële problemen en sociale isolatie de kans op huiselijk geweld. Vier andere studies waarin een aselechte steekproef van respondenten werd benaderd, waren speciaal vanwege de coronacrisis opgezet. Zowel S11²⁸ als S18²⁹ publiceert de resultaten van de eerste meting van een longitudinale studie; er wordt huiselijk geweld gerapporteerd, maar een eventuele toe- of afname moet nog blijken uit vervolgonderzoek. S13³⁰ en S14³¹ zijn eenmalige vragenlijstsonderzoeken onder de volwassen Vlaamse bevolking. De respondenten ervoeren geen toename van huiselijk geweld tijdens de lockdown, met uitzondering van enkele subgroepen. Andere studies met online vragenlijsten richtten zich op specifieke doelgroepen. Zo zagen basisschoolleerkrachten in Nederland tijdens de tweede schoolsluiting minder kinderen uit beeld verdwijnen dan tijdens de eerste lockdown (S9³²). Professionals uit de kinderopvang en het basisonderwijs schatten het aantal kinderen dat het slachtoffer zou zijn van mishandeling significant hoger in tijdens de crisis dan in eenzelfde periode in 2017 (S19³³). Waar in deze studie metingen voorafgaand aan en tijdens de pandemie mogelijk waren omdat werd aangesloten bij bestaand onderzoek, werd in andere onderzoeken aan respondenten gevraagd zelf de inschatting te maken of sprake is van een stijging, een daling of een gelijk niveau van huiselijk geweld. Zo blijkt uit S5³⁴ dat kinderen uit een problematische thuissituatie meer problemen ervoeren door de coronacrisis dan andere kinderen. Het feit dat zij niet aan de thuissituatie kunnen ontsnappen is een groot probleem voor hen. Uit de eerste meting van S8,³⁵ een longitudinale studie onder de LGB+-gemeenschap, blijkt een relatief hoog niveau van huiselijk geweld, maar een eventuele relatie met de coronacrisis moet uit latere metingen blijken.

- 27 L.P. Beland e.a., 'Covid-19, family stress and domestic violence: Remote work, isolation and bargaining power', *IZA Discussion Paper* 2020.
- 28 A. Ait Moha & G.M.F. Römkens, *Verkenning percepties partnergeweld tijdens corona*, Motivaction 2020.
- 29 C. Vandeviver e.a., 'Slachtofferschap van geweld tijdens de COVID-19-Lockdown in België: Eerste resultaten van een lopend national cohorteonderzoek', *PANOPTICON* 2020, 4, p. 417-425.
- 30 K. Ponnet e.a., *Welzijn en relaties in tijden van corona: Bevindingen van een survey-onderzoek in België van 3-17 april, 2020*, Gent: Universiteit Gent 2020.
- 31 J.M. Schokkenbroek e.a., 'Determinanten van partnergeweld tijdens de corona lockdown: Resultaten van een online vragenlijstsonderzoek in Vlaanderen', *PANOPTICON* 2020, 4, p. 408-416.
- 32 DUO Onderwijsonderzoek & Advies, *Leerkrachten basisscholen over de tweede lockdown*, DUO Onderwijsonderzoek & Advies 2021.
- 33 Vermeulen, Van Berkel & Alink, *Kindermishandeling tijdens de eerste lockdown*, Universiteit Leiden 2020.
- 34 De Kinderombudsman, *Als je het ons vraagt: Thuis in 2020*, Den Haag: De Kinderombudsman 2020.
- 35 L. De Schrijver e.a., 'Mental health and domestic violence in LGB+ persons during lockdown measures in Belgium', *Tijdschrift voor Genderstudies* 2021.

Binnen twee studies werden gezinnen geïnterviewd die voor de coronacrisis in beeld waren vanwege problematiek. In S12³⁶ werd gevonden dat de coronacrisis wel voor extra spanningen in de gezinnen zorgde, maar niet tot meer geweld leidde. Ook in S17³⁷ werd geen toename van geweld gezien in gezinnen waar voor de crisis al sprake was van huiselijk geweld.

In iets minder dan de helft van de studies is gekozen voor een andere opzet: in deze studies werden de frequentie en inhoud van meldingen bij instanties naar aanleiding van huiselijk geweld bekeken. In een vijftal studies werden de aantallen en inhoud van hulpvragen tijdens de pandemie geanalyseerd en vergeleken met een periode voorafgaand aan de pandemie. In een Amerikaanse studie werd een afname in het aantal meldingen van kindermishandeling gerapporteerd (S3³⁸), maar in andere landen werd juist een toename waargenomen: in Duitsland leidde de lockdown tot een toename van hulpgesprekken over fysiek en seksueel geweld (S1³⁹); de Kindertelefoon in Nederland zag eveneens een toename in gesprekken over (het getuige zijn van) huiselijk geweld (S6⁴⁰ en S7⁴¹), en ook Fier zag een toename in hulpvragen tijdens de pandemie (S17⁴²).

In twee studies werd gebruikgemaakt van (politie)registraties of ziekenhuisdossiers. In zestien grote steden in de Verenigde Staten werd geen toename van het aantal ernstige incidenten in woningen waargenomen tijdens de pandemie (S2⁴³), terwijl in een andere Amerikaanse studie in veertien grote steden wel een toename van meldingen van huiselijk geweld bij de politie werd geconstateerd, met name onder gezinnen met een voorgeschiedenis van huiselijk geweld (S10⁴⁴). In S15⁴⁵ werden dossiers naar kinderen die naar de eerste hulp werden gebracht voor de behandeling van letsel als gevolg van kindermishandeling bestudeerd; dit aantal was significant gestegen tijdens de crisis ten opzichte van voorgaande jaren.

Tezamen genomen laten deze onderzoeken niet overduidelijk zien dat huiselijk geweld tijdens de coronapandemie is toegenomen. Niet alleen algemene steekproeven uit de populatie maar ook kwetsbare gezinnen rapporteerden zelf geen toename van huiselijk geweld tijdens de pandemie. Er is wel enig indirect bewijs voor een toename van huiselijk geweld tijdens de pandemie. Zo zagen hulpverlenende instanties als De Kindertelefoon en Fier een toename in gesprekken over of hulpvra-

36 J. Pols e.a., *Effecten van sociale afstand op kwetsbare groepen in Nederland: Samenvatting, conclusies en aanbevelingen van het project*, Amsterdam: Universiteit van Amsterdam 2020.

37 S.R. van Bommel, E.I. Simons & F. Noteboom, *Effecten van corona: Een analyse op basis van de digitale hulpverlening verzorgd door 'Chat met Fier'*, Landelijk expertise- en behandelcentrum Fier 2020.

38 E.J. Baron, E.G. Goldstein & C.T. Wallace, 'Suffering in silence: How COVID-19 school closures inhibit the reporting of child maltreatment', *Journal of Public Economics* 2020, 190, 104258.

39 S. Armbruster & V. Klotzbücher, 'Lost in lockdown? Covid-19, Social Distancing, and Mental Health in Germany', *Diskussionsbeiträge* 2020.

40 www.kindertelefoon.nl/resources/pdf-bestanden/handout-onderzoek-kindermishandeling.pdf.

41 www.assets.ncj.nl/docs/2e9b7245-f96d-45f2-906a-a7a7b293fba2.pdf.

42 Van Bommel, Simons & Noteboom 2020.

43 M.P. Ashby, 'Initial evidence on the relationship between the coronavirus pandemic and crime in the United States', *Crime Science* 2020, 9, p. 1-16.

44 E. Leslie & R. Wilson, 'Sheltering in place and domestic violence: Evidence from calls for service during COVID-19', *Journal of Public Economics* 2020, 189, 104241.

45 S. Sharma e.a., 'COVID-19: Differences in sentinel injury and child abuse reporting during a pandemic', *Child Abuse & Neglect* 2021, 104990.

gen naar aanleiding van (het getuige zijn van) huiselijk geweld. Ook professionals uit de kinderopvang en het onderwijs schatten in dat meer kinderen slachtoffer werden van geweld tijdens de eerste lockdown.

5. Conclusies en discussie

Zodra de coronapandemie leidde tot beperkende maatregelen waarschuwden instanties en experts voor de gevolgen voor huiselijk geweld en kindermishandeling. Dat dergelijke uitingen aandacht krijgen in de media is van groot belang. Behalve dat op deze manier het probleem wordt geagendeerd bij politici en beleidsmakers, maakt het ook zowel professionals als burgers alert. Zoals bleek uit de analyse van nieuwsberichten heeft dit geresulteerd in de ontwikkeling en implementatie van concrete interventies. Slachtoffers werden mogelijk door de berichtgeving gestimuleerd hulp te zoeken.

Zeker in het begin van de crisis waren er weinig feiten over het effect van de crisis op huiselijk geweld en werd er volop gespeculeerd. Eerder onderzoek rechtvaardigt dat reeds in deze fase waarin feitelijke kennis ontbreekt de noodklok werd geluid en actie werd ondernomen. Tegelijkertijd is empirisch wetenschappelijk onderzoek van groot belang. Het is goed te zien dat diverse onderzoeksprojecten zijn uitgebreid of speciaal opgezet om feitelijke informatie te verzamelen. Binnen deze onderzoeken zijn grofweg twee typen te onderscheiden. Ten eerste projecten waarin respondenten via (online) vragenlijsten en soms ook interviews wordt gevraagd naar de omvang van huiselijk geweld. De resultaten met betrekking tot huiselijk geweld verschillen afhankelijk van *wie* de respondenten zijn. In studies waarin professionals wordt gevraagd om op basis van wat zij in de praktijk meemaken een schatting te geven van de omvang van huiselijk geweld, wordt een toename gerapporteerd. In deze onderzoeken blijft onduidelijk hoe betrouwbaar de schatting is; op basis waarvan precies maken zij de schatting en werden professionals bij het maken van hun schatting beïnvloed door berichten in de media? Onderzoeken waarin (kwetsbare) gezinnen zelf over hun ervaringen met huiselijk geweld worden bevraagd, laten vooralsnog geen toename van huiselijk geweld zien tijdens de pandemie. In studies waarin een steekproef uit de algemene bevolking is gebruikt, geldt wellicht dat huiselijk geweld en kindermishandeling zo weinig voorkomen dat een toename relatief klein is en daardoor lastig aan te tonen is. Bij dit type onderzoek kan ook de neiging tot sociaal wenselijk antwoorden een rol spelen. Ook is goed mogelijk dat slachtoffers minder geneigd zijn te participeren of alles te vertellen. Een belangrijk voordeel van dit type onderzoek is dat het informatie kan geven over de factoren die bijdragen aan de kans op huiselijk geweld. Deze informatie is van groot belang voor de ontwikkeling van effectieve interventies.

De studies gebaseerd op meldingen laten een duidelijker beeld zien van een toename. In deze studies vindt feitelijk een secundaire analyse van reeds verzamelde data plaats. Voor deze meldingen geldt waarschijnlijk dat ze slechts het zogenoemde topje van de ijsberg representeren. Ook biedt dit onderzoek minder mogelijkheden voor het vinden van verklaringen voor geweld. Maar omdat deze studies veel feitelijk informatie bieden, verdient het aanbeveling te onderzoeken of meer bestaande bronnen op deze manier gebruikt kunnen worden.

In dit artikel lag de focus op onderzoek naar de vermeende oorzakelijke relatie tussen beperkingen door de coronacrisis en huiselijk geweld. Maar ook de interventies die in de media zijn genoemd om ten tijde van de crisis huiselijk geweld aan te pakken, moeten aan wetenschappelijk onderzoek onderworpen worden. Want wat zijn de ervaringen van de professionals hiermee? En vooral, zijn er slachtoffers mee geholpen? In dit artikel lag de focus op Nederland en andere westerse landen. De gebruikte zoekmethode heeft er mogelijk aan bijgedragen dat met name Nederlandse studies naar voren zijn gekomen. Het is echter van groot belang om wereldwijd alle recente ervaringen met de coronacrisis zo goed mogelijk in beeld te krijgen, vanuit verschillende perspectieven zo grondig mogelijk te onderzoeken en de bevindingen te delen, niet alleen in wetenschappelijke tijdschriften, maar zeker ook via de media. Deze kennis en ervaring is niet alleen van belang om als maatschappij met zo min mogelijk schade uit deze crisis te komen, maar biedt vooral veel kennis om in de toekomst het immense probleem van huiselijk geweld en kindermishandeling effectiever te bestrijden.